

KENDİNE YABANCILAŞAN DOĞA

Ece DEĞER¹, Zeynep Naz TULGAR²

ÖZET

Araştırmada İstanbul ormanlarında değişen bitki örtüsü ve bu değişimin ormanlarda yaşayan çeşitli canlı türlerine etkisi incelenmiştir. Değişen yuva kavramı ve canlıların yuvasına yabancılaşmasının irdelendiği çalışmanın amacı; orman yangınları, iklim değişikliği ve benzeri sorunlar sebebi ile İstanbul ormanlarının değişen bitki örtüsünü tespit etmek ve bu değişimin ormanı yuva olarak benimseyen canlı türlerine etkisini belirlemektir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden ikincil araştırma yöntemi kullanılmıştır. İstanbul'daki doğal orman yapısı ve bitki örtüsü çarpık kentleşme, göç ve nüfus artışı gibi sebeplerle azalmış ve bozulmuştur. Canlıların ormanları yeniden "yuva" olarak görmesini sağlamak ve ormanları yaşanılır ekosistemler haline getirerek 'yabancılaşma'yı ortadan kaldırmak için insanların harekete geçmesi gerekmektedir.

Anahtar Sözcükler: *Yabancılaşma, İklim değişikliği, Orman yangınları, Bitki örtüsü, İstanbul ormanları*

GİRİŞ

Yuva, canlıların barınmak, çoğalmak, yavrularını büyütme için türlü maddelerden yaptıkları ve türlü biçimlerde hazırladıkları barınaktır (<https://sozluk.gov.tr/>). Yuveyi oluşturan mekân, madde ve kişi kavramları canlıya 'tanıdıklık' hissi vermektedir. Bu kavramların zamanla değişime uğraması tanıdık yuvanın değişmesine, canlıların yuvasına yabancılaşmasına sebep olmaktadır. Ormanlar, çok sayıda canlıya ev sahipliği yapan büyük ekosistemlerdir. Başka bir deyişle pek çok canlıların yuvasıdır.

Küresel ısınma ve orman yangınları gibi insan kaynaklı sebeplerden her yıl pek çok orman zarar görmekte, bitki örtüsü yavaş yavaş yok olmaktadır. Ormanlarda yaşayan kuşlar, böcekler, bitkiler, mantarlar ve çeşitli hayvanlar bu durumdan önemli derecede etkilenmektedir. İstanbul'da bugün sayıları azalsa da pek çok orman ve bu ormanlarda yaşayan çok sayıda canlı türü bulunmaktadır. Yaşam alanı yok edilen ya da ortam şartları yaşamak için elverişsiz hale gelen canlı için yuvası artık 'yabancı'dır.

¹ ÖYG1 Öğrencisi, Beşiktaş Bilim ve Sanat Merkezi, ecedeger2009@gmail.com

² BYF1 Öğrencisi, Beşiktaş Bilim ve Sanat Merkezi, zeynepnztulgar1@gmail.com

Araştırmanın Amacı

İstanbul'da nüfus artışından kaynaklanan 'düzensiz şehirleşme' sebebiyle ormanlar, ağaçlık alanlar vb. yerler zarar görmekte ve yok olmaktadır. Ağaçsız ve ormansız bir şehir, havasız ve yaşanılmaz bir şehir anlamına gelmektedir. Değişen yeryüzü şekli, çimenli bir toprak yerine beton oranının artması, ağaçlı ormanlar yerine apartmanların çoğalması ormanlarda ve çevresinde yaşayan canlı türlerinin daha uygun ortamlara göç etmesine sebep olmakta ve canlı çeşitliliğini önemli ölçüde azaltmaktadır.

Bu bağlamda araştırmanın amacı orman yangınları, iklim değişikliği ve benzeri sorunlar sebebi ile İstanbul ormanlarının değişen bitki örtüsünü tespit etmek ve bu değişimin ormanı yuva olarak benimseyen canlı türlerine etkisini belirlemektir.

YÖNTEM

Araştırmanın Deseni

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden ikincil araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde; araştırma konusu ile ilgili metin, araştırma ve medya bilgileri analiz edilmiştir.

Değişik amaçlar için daha önceden derlenmiş veri setlerine ikincil veriler denir. Birincil kaynaklardan oluşturulmuş veri kaynaklarıdır. İster ham olsun ister belli bir sınıflamaya tabi tutularak yayınlanmış olsun ikincil veriler araştırmacılar için önemlidir (<https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr>). Araştırmanın örneklemini İstanbul ormanları oluşturmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Veri kaynağı olarak İstanbul ormanları, endemik bitki türleri, son yıllarda meydana gelen orman yangınları ile ilgili metin, araştırma ve medya bilgileri analiz edilmiştir.

BULGULAR

İstanbul ormanları, yerleşim alanlarının çevresine ve dışına yayılan ağaçlık alanlardan oluşmaktadır. İstanbul ilinin coğrafi konumu, topoğrafik yapısı, yükseltili arazisi, toprak ve iklim özelliklerinin etkisiyle doğal orman oluşumuna elverişli bir konumda bulunmaktadır (Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. VI. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları. 1993. s. 138, 139, 140.).

İstanbul Ormanları, Kuzey Ormanları ve Güney Ormanları olmak üzere iki ana bölgeye ayrılmıştır. İstanbul'da başlıca; Belgrad Ormanları, Aydos Ormanı, Alemdağ Ormanı, Kayışdağı Ormanı, İstanbul Kent Ormanı, Polis Hatıra Ormanı, Taşdelen Ormanı vd. bulunmaktadır.

İstanbul ve çevresi Akdeniz iklimine benzer, bodur ağaç ve çalılardan oluşan makilik bitki (TDK genel Türkçe sözlük) örtüsüne sahiptir.

Çarpık kentleşme, nüfus artışı, iklim değişikliği gibi sorunlar, İstanbul'da orman alanlarının özellikle 1950'lerden sonra hızla gerilemesine yol açmıştır. İstanbul ilinin toplam alanı 537.917,7 hektar olup; günümüzde bunun 238.710,4 hektarını ormanlık alanlar, 299.207,3 hektarını açık alanlar oluşturmaktadır (www. tr.wikipedia İstanbul Orman Bölge Müdürlüğü, 18 Mart 2013 tarihinde kaynağından).

İstanbul ormanlarındaki doğal yapının bozulması, İstanbul'da yetişen endemik bitkilerin de yaşamasını tehdit etmektedir. İstanbul'da toplam 56 tür endemik bitki vardır. Adını İstanbul'dan alan 12 tane bitki vardır ve bunların 10 tanesi endemiktir. Peygamber Çiçeği, Kilyos Moru, İstanbul Dügün Çiçeği, Hoş Kangal (Prof. Dr. Ünal Akkemik) örnek gösterilebilir.

İstanbul Orman Bölge Müdürlüğü; İstanbul, Adapazarı, İzmit, Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ illerini kapsayacak şekilde 07.02.1951 tarihinde kurulmuştur. Ormanların geniş anlamda korunması, gözetilmesi; ekonomik, sosyal ve teknik ihtiyaca göre yönetilmesi ve işletilmesi, yeniden ormanlar kurmak suretiyle mevcut orman alanlarının genişletilmesi, orman içinde ve bitişiğinde yaşayan köylülerin kalkındırılması, ülke endüstrisinin ve yörenin orman ürünlerine olan ihtiyaçlarının sürekli olarak karşılanması Orman Bölge Müdürlüğü'nün temel amaçları arasında yer alır (https://istanbulobm.ogm.gov.tr/).

Orman Bölge Müdürlüğüne bağlı olarak, Sarıyer ilçesinde ağaç ve bitkilerin yetiştirilmesi ve incelenmesi için Atatürk Arboretumu (botanik bahçesi TDK Türkçe sözlük) bulunmaktadır.

İstanbul Orman Bölge Müdürlüğü'nün verilerine göre düzenlenen tabloda normal orman alanları, bozuk orman alanları ve ormansız alanlara ait bilgiler verilmiştir (https://istanbulobm.ogm.gov.tr/Sayfalar/Ormanlarımız/OrmanVarligi).

Tablo 1: İstanbul Orman Bölge Müdürlüğü'nün Bazı Orman Alanlarına İlişkin Bilgileri

<u>İşletme</u> <u>Müdürlüğü</u>	<u>Normal</u> <u>Orman</u>	<u>Bozuk</u> <u>Orman</u>	<u>Toplam</u> <u>Orman</u> <u>Alanı</u>	<u>Ormansız</u> <u>Alan</u>	<u>Genel</u> <u>Alan</u>
BAHÇEKÖY	10.764	399	11.163	4.283	15.446
ÇATALCA	104.929	2.476	107.404	148.194	255.598
İSTANBUL	19.757	2.163	21.919	60.017	81.937
KANLICA	38.851	1.187	40.039	61.734	101.773
ŞİLE	51.867	7.961	59.828	18.554	78.382

Tablo 1'e bakıldığında 'bozuk orman' kavramı dikkat çekmektedir. Bozuk orman; insan etkisiyle orman ekosistemlerinden herhangi bir işlevinin bozulmasıyla kapalılığın kırılması, ağaç ve dikili hacimlerinin azalması ve orman verimliliğinin düşmesiyle meydana gelen orman olarak tanımlanır (Thompson, 2013; Lund, 2014). Bozuk ormanlar, canlının yuvasının elinden alınmasıdır. Canlı için artık yaşanamaz olan ortam onu göç etmeye sürükler. Oran olarak bakıldığında en büyük bozulma %15 ile Şile'de

görülmektedir. Ardından %10 oranı ile İstanbul gelmektedir. Bu oranlar o bölgede ne kadar çok canlının zarar gördüğünü ve göç etmek zorunda olduğunu göstermektedir.

İstanbul ormanları, insan müdahalesi nedeniyle büyük oranda daralmış ve daralmayı sürdürmektedir. Örneğin Belgrad Ormanları 17'nci yüzyıl sonlarında 13 bin hektarlık bir alana yayılmakta ve Levent-Beşiktaş bölgesine kadar uzanmaktaydı. Ancak bu oran gittikçe azalarak günümüzde 5,442 hektara kadar gerilemiştir (Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi).

Orman alanlarının büyük bölümü yakın zamana kadar kente yakacak odun sağlamak amacıyla baltalık olarak değerlendirilmekteydi. Geçmişte baltalık olarak kullanılan ormanların büyük bölümü günümüzde bozulmuş ormanlara dönüşmüşlerdir. Orman alanlarının büyük bir bölümü ise şehirleşme nedeniyle yok olmuştur (Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi). İstanbul ormanlarında görülen bu değişimler bitki örtüsü ve diğer canlı türlerini etkilemiş, doğal ortamın içyapısını ve görünüşünü değiştirerek yabancılaştırmıştır. Aynı zamanda insan-doğa etkileşimi de zarar görmüş, insan ve doğa birbirine yabancılaşmıştır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

İstanbul'daki doğal orman yapısı ve bitki örtüsü çarpık kentleşme, göç ve nüfus artışı, iklim değişikliği ve orman yangınları gibi sebeplerle azalmış ve bozulmuştur.

Yaşadığımız çevre içindeki bütün faktörler birbirleriyle etkileşim içerisindedir. İstanbul ormanlarının bitki örtüsü ve yapısının bozulması yalnızca ormanın bütünlüğüne değil aynı zamanda ormanla iç içe geçmiş hale gelen İstanbul'un da yapısını bozmakta ve yaşam kalitesini düşürmektedir. Ormanların sağladığı oksijen, serinlik, doğal güzellik ve canlı yaşamı; şehrin iklimini, havasını ve insanların psikolojik yapısını da etkilemektedir.

Orman sayısının artırılması, iklim değişikliğinin önüne geçilmesi, bitki örtüsünün yeniden oluşturulması canlı türleri açısından büyük önem teşkil etmektedir. Bundan dolayı canlıların ormanları yeniden yuva olarak görmesini sağlamak ve yaşanılır ekosistemler haline getirmek için insanların harekete geçmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Akkemik, Ü. (2017), Prof. Dr. Ünal Akkemik İstanbul'un Doğal bitkileri, ÇEKÜL Vakfı Yayınları, İstanbul.

Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. (1993). VI. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları. s. 138, 139, 140.

<https://istanbulobm.ogm.gov.tr/Sayfalar/Ormanlarimiz/OrmanVarligi.aspx>

https://cdnacikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/19_20_Guz/bilimsel_arastirma_teknikleri/9/index.html

https://www.ktu.edu.tr/dosyalar/ormanekolojisi_f87e6.pdf

<https://sozluk.gov.tr/> (TDK Genel Türkçe Sözlük)

<https://www.tr.wikipedia> İstanbul Orman Bölge Müdürlüğü. 18 Mart 2013 tarihinde kaynağından.

Lund, H. G. (2014). Orman nedir? Tanımlar farklı sonuçlar doğurur Türkiye örneği. *Avrasya Terim Dergisi*, 2(1), 9-16.

Thompson, I. D., Guariguata, M. R., Okabe, K., Bahamondez, C., Nasi, R., Heymell, V., Sabogal, C. (2013). An operational framework for defining and monitoring forest degradation. *Ecology & Society*, 18(2), 20.